

27.

Gróf Buffon' gondolatjai a' stílusról. *)

A' stilus az a' rend, melly szerint valaki mozgásba hozza és összefűzi gondolatjait. Ha szorosan egybe lánczolja, a' stilus inas, erős, verdesett; ha lassan követik egymást a' gondolatok, és csak pusztá, bár mi csinosan válogatott szók által kötődnek egymáshoz, a' stilus hosszas, csúszó-mászó, vonczolódo, leppentyűs, sepergető.

De minekelőtte az ideáinkban követendő rendre ügyeljünk, egy más főbb rendre kell szabni gondolatinkat, mellyben csak az első tekintetek fogjanak helyet. Csupán úgy fog a' tárgy területe 's határa kitetszeni, ha előbb gondolatinknak helyét felfogásink' egészén kijegyeztük.

Ez a' plánom, még nem maga a' stilus, de alapja, támasza, a' stilus' mozgásait igazgatja, törvények alá veti — külbmben eltéved a' legjobb író is, tolla igazgató nélkül repdes, vagy vaktába rajzolja a' rendellen vonatokat. Bár mi fénylők legyenek színei, bár mi szépségeket hintsen el a' részletekre, mivel összeségük vissza tetszend, vagy nem érezhető, a' munka szerkeztetlen lesz; 's csudálván a' szerző' elméségét, gyaníthatni fogjuk hogy a' lángész' hijjával van.

Miért oly tökéletesek a' természet' munkái? mivel minden darab egy egész, 's egy örökös plánom szerint, mellytől soha el nem tér, dolgozik. Halk-csendben készíti szüleményei' magvait — egyvetlen egy vonattal teremti elé minden élő állat' első eredeti formáját, 's azt szakadatlan mozgás által, bizonyos idő alatt fejt ki és tökéletesíti. A' munka bámit, de a' rávert' isteni bélyeg az, a' mi ránk ható. Az emberi lélek semmit se teremthet; csak úgy lesz szülővé, ha a' tapasztalás és gondolkozás termékenyíti — az ösméreték, csirái szüleményeinek — de ha menetelében és munkálkodásában a' természetet utánozza, ha szemlélődés által a' legfellelengősb' igasságokig emelkedik, ha ezeket össze egyesíti, egybe fűzi, és az eszmélés, megfontolás és elmélkedés' segedelmével, egy rendszeres fonadékba szövö, tántoríthatatlan alapokon állandó örökös emléket emelend belőlök.

Ha plánom nincs, vagy hijján volt az eszmélkedés valamely tárgy körül, azonnal hűledez a' legelmésb' ember, 's nem tudja hol, és mint kezdje írását. Számos ideák ostro-

*) Bár nem is senki már ma stílussal könyveket, megtartotta mindazáltal majd minden nemzet ezt a' kitélt, melly még a' Rómaiaknál sem tulajdon, hanem csupán alkalmazott értelmű. Ugyan nem lenne é természetesebb, mivel a' stilus az írásmód helyett a' dologra néve képebb és tejsőbb kitéltnek látszik, ha a' stílust toll-nak neveznők? Ez a' szó: toll, még a' gondolkodást is, melly repülni szokott, festené: De a' megszokottság élm a' repülő szavayakon, és nem mindég és mindenütt szabad hátködni.

molják egyszerre, és mivel azokat sem össze nem hasonlította, sem egyiket a' másiknak alája nem vetette, semmi se határozza reá, mért tegye egyiket a' másiknak elibe? bizonytalanságba marad tehát; de mikor előbb plánomat készítet magának, mikor össze szedte, 's rendbe rakta a' jelen tárgyra nézve fontos gondolatokat, könnyen észre veendi a' percet, melyben pennához kell nyúlnia, érzeni fogja gondolatjai érettségének szülő pontját, sarkaltatni fog a' kiköltésre, még gyönyörűség is lesz írnia, könnyededen fognak következni gondolatjai, és mintegy hajtani fogják egymást; természetes és könnyű lesz stílusa, a' gyönyörűségből melegség fog származni; ez mindenfelé előmüendő, és életet adand a' kitételeknek, melyek mind jobban jobban mindent lelkesíteni fognak pennája alatt, a' hangzat emelkedni fog, a' tárgyak szép színeket veendek magokra, az érzet az elme világosságához kapcsolván magát, ezt nevelni, odébb terjesztetni és a' mondatokból a' mondandókra fogja által szállítani, 's a' stílus részvételt gerjesztő, 's villányos (lumineux) leendő.

Semmi sem ellenkezik annyira a' lélek melegségével, mint a' szembeszűkő elmeszkrázatok' szünetlen hajházása — semmi sem ellenkezőbb a' világossággal, melynek mintegy testé kell válni, és egyformán elterjedni valamely íráson, mint azon erővel elő-rántott villámok, melyek a' szoknak egymáshoz ütközéséből származnak, 's csupán egy-néhány pillantatokra, csak azért kápráztatják fény-vesztett szemeinket, hogy azután annál bizonyosabb és nagyobb setétségben hagyjanak bennünket. Az illy gondolatok csak az ellenzetek (contrastes) által tündöklének — az író a' tárgy' csak egyik oldalát mutatja, a' többi árnyékba hagyja, 's az, a' mit rajta választ, többnyire csak egy szeglet, vagy egy tühegyecske, 's ezen annál könnyebben játszadozhatnak elméje, minél távolabb esnek a' tühegyecskétől a' tárgy egyéb táj oldalai, melyeket a' józan ész tekintetbe szokott venni a' dolgokban.

Hasonlóképen semmi sem ellenkezik olly igen a' valódi ékesszólással, mint ama finom gondolatok', ama könnyed, kőtetlen, alaptalan ideák' keresése, melyek mint a' vert' metallom' *) levelei, csak a' temérdekség elvesztésével vásárolják meg a' fényt. Minél több illy forma piczinkedő és csillámló elmésséget rakunk tehát valamely írásba, annál kevesebb való, villány, melegség és stílus fog abban találatni.

Semmi sem ellenkezik olly igen a' szép természettel, mint a' közönséges és mindennapi dolgoknak különös módú pompás ruhába öltöztetése — nagyon lealazza az író az efféle fűradozás. Nem hogy őt' ezért csudálnók, hanem inkább szánakozunk az annyi drága időt töltőn, és csupán azért a' szótagokat újj helyheztetésekbe rakón, hogy ne mondjon egyebet, mint a' mit úgy is az egész világ mond. Ez a' hiba, a' mivel, de természetlen fejké — bővelkednek szókkal, de nem gondolatokkal — a' szavakat dolgozzák fel hát, 's azt tudják, hogy ideákat kötöttek, mivel szőlás-formákat rakogattak egybe, és hogy a' nyelvet tisztogaták, mikor azt a' szók' bé-vett értelmük' eltekerése által meg-rontották. Az ilyen íróknak, nincs stílusok, vagy inkább, csak árnyékát bírják — a' stílusnak gondolatokat kell véni, ők csak szokat tudnak rajzolni.

*) Átvány fűcsüve-t tesz, nem metallomot.

Jól írni annyi, mint egyszersmind jól gondolkozni, jól érzeni, és magát jól kifejezni — annyi, mint ésszel, lélekkel, 's izléssel birni egyszersmind. Csak a' felfogások teszik a' stílus' alapját; a' szavak' harmóniája merő toldalék, 's csupán az érzékek' finomságától függ. Az előadás' tónusa nem egyéb, hanem a' stílusnak a' tárgyhoz illegetése — soha se legyen erőltetett — természetiképen fog a' dolog velejéből származni. Ha a' rajzolat' erejét a' festelés' szépségével tudjuk testvéresíteni, ha minden ideát eleven képbe tudunk öltöztetni, a' tónus fellengős lesz. Csak a' jól írt' munkák mennek a' maradékra. Ha a' szerző nemes, felemelkedett, fellengős lelkű, egyiránt fog minden századokban csudáltatni.

U.

28.

Némely elmésen gúnyoló jegyzések Lichtenbergből.

Sok útmutatások vannak a' bornak csinálására, nints egy is arra, hogyan kellések azt jól inni. Csak szelid ég alatt terem az jól, 's szelid lélekkel kell azoknak is birni, kik ivására érdemesek akarnak lenni. A' ki egy butelliánál többet ihatik-meg a' nélkül, hogy vagy deákul vagy szeretőjéről beszéljen, vagy barátságától bizonyossá tegyen, vagy énekeljen, vagy valami kis titkot eláruljon 's a' t., 's a' negyedik pohárnál tüzesen kérdi, nem tartom e' ötet derék finak, 's minden apró tréfát latba vet, szóval: az olyan boldogtalan, ki a' bornál mindég verést akar és igen sokszor kap is — ezen két rendbéliék jobbat tennének, ha vizet innának.

Horátz ezt a' tanácsot adja: *Nonum prematur in annum.* Nem tudom mért kellene egy könyvnek kilentz esztendőig fekünni a' pulpitusban, holott az Auctor is csak kilentz hónapokig feküdt az annya' méhében? Avagy jobbak lesznek e' a' gondolatok ha soká fekszenek? Ennél együgyűbbet gondolni sem lehet. Épen nem csudálom, ha valamely ország ilyen törvényekkel fenn nem álhat. De hálá Istennek, nem is esmérek tartományt, a' hol a' tudósok munkáikat kilentz esztendőig heverni hagynák; ellenben tudok példakát, a' hol a' Birák követték Horátz' reguláját: t. i. kilentz esztendőig hagyták a' pereket heverni, de azután többnyire rosszabbul végeztettek-el, mint másutt, a' hol tüstént végekre járnak.

Nem csuda, hogy a' pipereskedők olly örömet néznek a' tükörbe: egészen meglátják magokat. Ha a' Philosophusnak ollyan tüköre volna, melyben magát, mint emezek, egészen megláthatná, soha sem menne-el attól.

K. L.